

Schmehl Júlia

Az értelmi fogyatékosok
nevelésében, oktatásában,
fejlesztésében alkalmazott eljárások

A követelménymodul megnevezése:

Munkavállalással és a vállalkozással kapcsolatos gazdasági és jogi ismeretek

A követelménymodul száma: 1284-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-007-50

AZ ÉRTELMI FOGYATÉKOSOK NEVELÉSÉBEN OKTATÁSÁBAN, FEJLESZTÉSÉBEN ALKALMAZOTT ELJÁRÁSOK

Fogyatékos embertársaink segítése valamennyiünk feladata. A Közösségi Kapcsolatok Alapítvány a következő üzenetet küldi minazoknak, akik egy befogadó társadalomért tenni képesek:

Találkozás értelmi sérült emberrel

Az értelmi fogyatékoság nem betegség, amit gyógyítani lehetne. Ez egy olyan állapot, amely alapvetően meghatározza a sérült személy egész életét, de megfelelő segítséggel, fejlesztéssel a teljesebb értékű életvezetés kialakítható.

Ha bárhol találkozol értelmi sérült emberrel, gondold arra, hogy csak az értelmük sérült. Ha még arra is rájössz, hogy vidámak és melegszívűek, már úgyse leszel képes közömbös maradni. Soha ne azt nézd, hogy esetleg hangos, vagy kényelmetlen, ha megszólítanak az utcán, hanem hogy ők is emberek, és a segítségedre, bátorításodra van szükségük.

A sajnálat itt nem segít! Ha segítened kell, mindig beszélj hangosan, lassan és nyugodtan. Ha nem érted, amit mond, kérd meg, hogy mondja el még egyszer, mert nem érted. A kérdése végén foglald össze, amit mondott, hogy jól értetted-e, és valóban azt akarta-e mondani. Válaszadáskor próbáld meg beleképzelni magad az ő helyébe, és a legegyszerűbb megoldásra törekedj. Ha családban, környezetben értelmi sérült gyermek vagy felnőtt él, tudnod kell, hogy szülei nem hibásak, nem tehetnek arról, hogy gyermekük sérült. A tapasztalatok szerint ezek a családok zárkózottabbak, érzékenyebbek, sérülékenyebbek. Úgy érezhetik, hogy gyermekük mássága miatt a világ bezárult előttük. Barátok, ismerősök távolodhattak el a családtól.

A mássággal való szembesülés, a nehézségek megélése nap, mint nap fásulttá, fáradttá, reményvesztetté teheti-teszi őket. Nem biztos, hogy a mindennapok ritmusából van erejük, rálátásuk arra, hogy tudjanak változtatni, javítani életükön, hogy az új lehetőségeket felfedezzék, és élni tudjanak vele.

¹forrás: Közösségi Kapcsolat Alapítvány <http://www.freeweb.hu/down-up/fogyatekossag.php> (2010. szeptember 13)

Mindezek miatt gondold végig, mit tehetsz, mire vagy képes, és valóban akarsz-e segíteni. Ha igen, a saját segítségeden túl keresd fel a környezetekben lévő intézmények (fejlesztő, speciális általános iskola, napközi otthonok, szociális foglalkoztatók, szakosított otthonok stb.) szakembereit, és kérd tanácsukat, segítségüket.

Elsősorban a védőnőnél, a házi orvosnál érdemes tájékozódni. Minden megyében működik tanulási képességeket vizsgáló bizottság, és egyre több azon civil szervezetek száma, amelyek a sérült gyermekek felmérését, korai fejlesztését végzik. Nagyon fontos a minél korábbi pontos diagnózis megállapítása, mert a korai fejlesztéssel olyan hiányosságokat, sérüléseket lehet korrigálni, amelyre idősebb korban már nincs meg a lehetőség. Ezért ne várj, hanem cselekedjél! Jobb egy feleslegesen elvégzett, mint egy elmulasztott vizsgálat.

Olvasd el, értsd meg, add tovább!

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

A családba hamarosan újszülött érkezik. A leendő édesanya nyugtalan, mert nemrég egy baráti családban súlyos fejlődési rendellenességgel született meg az első gyermek. Mindenki tanácstalan volt, és nagyon sok idő eltelt, amíg megnyugtató segítséget kapott a család. Önt, mint szakembert kérdik, hogy mi a teendő, ha valami nincs rendben az újszülöttel.

1.feladat

Olvasa el Kereki Judit cikkét², és a kijelölt helyen válaszoljon néhány sorban a leendő édesanya aggodalmára!

"Ha egy gyermek sérülten születik, vagy a fejlődésében elmaradás mutatkozik, a szülők sokszor teljesen tanácstalanok: ki az, aki segíthetne gondjukon. Szerencsés, ha a védőnővel vagy a házi gyermekorvossal meg tudják beszélni a problémájukat, s sokszor el is kerülnek szakorvosi kivizsgálásra, ahol a diagnózis felállítása után megfelelő terápiás ellátást kap a gyermek. Ám többször előfordul, hogy hiába segítőkészek a szakemberek, nincs elég információjuk a megfelelő ellátásokról.

Amikor a kórházban kiderül

Van, amikor már a várandósság alatt, s van, amikor a kórházban, a szülés során vagy közvetlenül utána derül ki, hogy valami gond van a gyermekkel.

² 2008.09.30 Kereki Judit <http://koloknet.hu/?339-srlt-gyermekek-korai-elltsa>

A koraszülötteket, a kis súllyal születetteket vagy a sérült újszülötteket rögtön az úgynevezett perinatális vagy neonatális centrumokba (PIC/NIC centrum) szállítják, s ott kapnak megfelelő ellátást. Innen, ha a kisbaba eléri a megfelelő érési szintet, hazaengedik; ha pedig szükséges, egy utógondozó részlegbe szállítják, ahol tovább gondoskodnak róla.

Több PIC/NIC centrumban korai fejlesztést is nyújtanak a gyermekeknek, így például gyógytornászt, konduktort alkalmaznak, de van, ahol a gyermekneurológusok végzik a megfelelő terápiás ellátást.

Előfordul, hogy születés közben komplikációk adódnak, elhúzódik a szülés kitolási szakasza, a babánál légzési problémák jelentkeznek, alacsony az Apgar-érték, vagy bármilyen más szülési szövődmény merül fel. Ilyenkor minden esetben neonatológus (újszülöttgyógyász) is jelen van a szülésnél, s a kórházi gyermekorvos is megvizsgálja az újszülöttet. Ha bármilyen problémát tapasztalnak, megfelelő szakorvoshoz irányítják a babát, további vizsgálatokat, ellátást javasolnak. Leggyakrabban gyermekneurológus vizsgálatát kezdeményezik. Ezeknek a gyerekeknek egy része elég nagy valószínűséggel csak intenzív fejlesztés mellett tudja majd leküzdeni hátrányait.

Az Apgar-érték

Az Apgar-féle pontérték-rendszert az újszülött állapotának megítélésére használják. A születést követő első percben öt élettani tényezőt értékelnek: a szívfrekvenciát, a légzést, a bőrszínt, az izomtónust és a reflexingerlékenységet. Állapottól függően 0, 1 és 2 pont adható rájuk, s összegük kiadja az Apgar-érték első pontszámát, maximálisan 10 pontot. Az ötödik percben újra értékelik ezeket a paramétereket. Ha ez a második érték 8 és 10 pont között van, nincs szükség további nyomon követésre. 5 és 7 pont között már szükség van beavatkozásra, például oxigént lélegeztetnek be a babával. 0 és 4-es érték között intenzív osztályon látják el a kisbabát.

A felismeréstől a fejlesztésig vezető út

Akad azonban, amikor a kórházban nem derül ki probléma, csak később figyel fel az édesanya arra, hogy a gyermek mozgásfejlődése lassúbb, figyelme nem olyan élénk, mint kortársaié. Ilyenkor mindenképpen érdemes jelezni a védőnőnek vagy szólni a házi gyermekorvosnak, aki gyermekneurológus vagy megfelelő más szakorvos (szemész, fül-orr-gégész, ortopéd orvos, stb.) vizsgálatát javasolhatja, esetleg rögtön valamilyen korai fejlesztő ellátást ajánl.

Több esetben fordul elő, akár sérült a gyermek, akár a mozgásfejlődése vagy a beszédfejlődése lassúbb, hogy a védőnő vagy a gyermekorvos rögtön a Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottsághoz vagy valamelyik Országos Szakértői és Rehabilitációs Bizottsághoz irányítja a szülőket.

Szakértői bizottság

Az országos bizottságok egy-egy fogyatékosági területre kiterjedő vizsgálati jogkörrel rendelkeznek, így létezik: Látásvizsgáló-, Hallásvizsgáló-, Mozgásvizsgáló- és Beszédivizsgáló Országos Szakértői és Rehabilitációs Bizottság.

Amennyiben a gyermek már elmúlt 3 éves, küldhetik őt a Nevelési Tanácsadóba, ahonnan indokolt esetben szintén a szakértői bizottságokhoz vezet az út. Ha elég tájékozott a szülő, ő maga is felkeresheti a szakértői bizottságot, ahol egy gyógypedagógusból, pszichológusból, és egy szakorvosból (gyermekneurológusból vagy gyermekgyógyászból, vagy gyermekpszichiáterből) álló team vizsgálja meg a gyermeket, s indokolt esetben sajátos nevelési igényűnek nyilvánítja és korai fejlesztő ellátásba javasolja.

Mozgásfejlesztés

Kicsiknél nehéz megállapítani a fogyatékoságot, illetve annak súlyossági fokát, ezért súlyosabbnak vagy kevésbé súlyosnak ítélik meg a gyermek állapotát. Amennyiben mozgásfejlődési elmaradást állapítanak meg – s ez az ide kerülő gyerekek jó részére igaz –, szorgalmazzák, hogy mielőbb kezdjék meg a kicsi mozgásfejlesztését, hiszen ez a gyermek egész fejlődésére kihat. Ilyenkor a sérülés típusától függően ajánlanak neuroterápiában jártas szakembert, szomato-pedagógust, gyógytornászt, konduktort vagy DSGM terapeutát.) A beszéd fogyatékoságot és az autizmust csak később – 3 éves kor után – diagnosztizálják.

Korai fejlesztő intézmények

A szakértői bizottságok részben helyben szervezik meg a korai fejlesztést, részben utazó tanári hálózat segítségével, otthonukban látják el az arra rászorulókat, illetve olyan intézményeket ajánlanak, ahol a gyermek megkapja a megfelelő korai fejlesztő ellátást. Ilyen intézmények lehetnek például a korai fejlesztő központok, a speciális bölcsődék, az egységes gyógypedagógiai módszertani intézmények, a fogyatékosok ápoló-gondozó otthonai. A szakértői bizottság megpróbálja megtalálni azt az ellátási formát, amely igazodik a gyermek szükségleteihez, adottságaihoz, a lehetőségekhez, illetve a lakóhelyi feltételekhez. Folyamatosan próbálja ellenőrizni is az ellátás folyamatát. A gyermekek fejlődését hároméves, majd ötéves korukban kontrollvizsgálat segítségével méri le.

Az esetek egy részében a szülő nem jut el a szakértői bizottságokhoz. Ilyenkor a gyermekorvos, a védőnő, a szomszéd, a bölcsődei gondozó vagy bárki a környezetéből ajánl neki korai fejlesztéssel foglalkozó szakembereket. Az is nagyon gyakori, hogy a szülők az internetről tájékozódnak. Így jutnak el sokszor a magánellátókhoz, gyógytornászokhoz, DSGM terapeutákhoz, konduktorokhoz, logopédusokhoz, vagy akár egyenesen a korai fejlesztő centrumokba.

Korai fejlesztés: a gyermek ötéves koráig

Korai fejlesztést a gyermek ötéves koráig kaphat. Amennyiben a szakértői bizottság a gyermek ötéves korában végzett felülvizsgálat során úgy ítéli meg, hogy szükség van még intenzív ellátásra, egy évvel meghosszabbíthatja a korai ellátást. Ilyenkor fejlesztő felkészítésről beszélünk. Amennyiben akár szegregált, akár integrált óvodai ellátásba kerül a gyermek, a fejlesztő foglalkozásokat az óvodában kapja meg meghatározott óraszámban, s ezt már nem hívjuk korai fejlesztésnek. A számára szükséges fejlesztő foglalkozások típusát és óraszámát szintén a szakértői bizottság határozza meg a törvényi előírások alapján.

Iskolaválasztás

Iskolába lépés előtt, a megfelelő intézmény kiválasztásához, szokták kérni a szakértői bizottság javaslatát, ahol rendelkezésre áll a szegregált (speciális) intézmények, illetve az integrációt felvállaló iskolák listája. Ám érdemes a szülőnek ezeket az intézményeket felkeresni, körbenézni, mert az a tapasztalat, hogy a szakértői bizottság a legnagyobb jóindulat mellett sem tudja az összes általa javasolt iskolában ellenőrizni, hogy valóban a megfelelő körülményeket és a megfelelő szakembereket biztosítja-e az iskola az alapító okiratban felvállalt integrációs törekvései megvalósításához."

Kérem, ide írja válaszáat!

2. feladat

Ismerkedjen bővebben a korai fejlesztést végző intézmények tevékenységével. Tevékenységük lényeges elemeit gyűjtse az alábbi sorokban össze! Ajánlott irodalom: Kereki Judit: a korai fejlesztés intézményei (<http://koloknet.hu/?396-a-korai-fejleszts-intzmneyei>)

The image shows a large rectangular area with horizontal lines for writing, overlaid with a diagonal watermark reading "MUNKANYAG". This area is intended for the student to write down the key elements of early intervention activities.

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

A KORAI FEJLESZTÉS

1. ábra. Egyre több koraszülött csecsemőt képes megmenteni az orvostudomány³

Kereki Judit cikkében a korai fejlesztés teendőiről olvashatott: ebben az időszakban még ritkán lehet elkülöníteni a fogyatékoság egyes eseteit, különösen az értelmi fogyatékos gyermekeknél, a súlyosságát megítélni pedig csaknem lehetetlen. A korai fejlesztő terápiák elsősorban a csecsemők és kisgyermekesek spontán fejlődését kívánják inspirálni, azoknál a csecsemőknél vagy kisgyermekeseknél, akiknél láthatólag – esetleg mérhetően is – késnek a fiziológiás funkciók.

Súlyosan – halmozottan – értelmi fogyatékos gyermekeknél ez a szakasz sokkal tovább tart, az egyes fejlődési fázisok nagy szórást mutathatnak. A legsúlyosabb esetekben előfordulhat, hogy nem is lehet az alapfejlesztéseknél tovább eljutni. Hosszú folyamat eredménye lehet a kölcsönös kommunikáció megtanulása és fejlesztése. Erre épülhet az egyes képességek fejlődésének elősegítése, a saját test érzékelésének, a fizikai funkciók jelzésének és adott egyszerű tevékenységek megtanítása.

³<http://bioetikablog.hu/images/korababa.jpg> (2010. szeptember 10.)

AZ ÓVODAI NEVELÉS, FEJLESZTÉS ELJÁRÁSAI⁴

1. A középsúlyosan értelmi fogyatékos gyermekek óvodai nevelése

2. ábra. A fejlesztés alapja a személyes megtapasztalás⁵

A középsúlyosan értelmi fogyatékos gyermekek óvodai nevelése a korai fejlesztésre épül, annak hiányában hasonló módon kezdődhet a fejlesztés a gyermek aktuális fejlettségi szintjéhez igazodva. A kis lépések elvét alkalmazva, a gyermekekre jellemző cselekvésbe ágyazott gondolkodást figyelembe vevő képességfejlesztésük kellő időt, alkalmat biztosít:

- Az alapmozgások kialakítására, fejlesztésére
- A minimális kontaktus, kooperációs készség, a nonverbális és verbális kommunikáció fejlesztésére
- A beszédindításra, a beszédmegértés fejlesztésére, az aktív szókincs bővítésére
- Az alapvető önkiszolgálási szokások kialakítására
- Az adekvát játékhasználat elsajátítására, a kognitív funkciók fejlesztésére
- Az egymáshoz való közeledés, az egymás melletti tevékenykedés fejlesztése a csoportos foglalkozásokon valósítható meg

⁴ 1. számú melléklet a 2/2005. (III. 1.) OM rendelethez

⁵http://www.atkepzes.com/kepzesek/gyogyepedagogiai-asszisztens-kepzes-indul_2699_531453.html (2010. szeptember 12.)

A többségi óvodákkal ellentétben itt nem természetesek a gyermekek spontán, egyéni, társas és közösségi játékaik, amelyek során a spontán fejlődés is bekövetkezik, itt az óvodai élet e tevékenységek kialakulásához szükséges alapkészségek fejlesztéséből áll, kis csoportban, vagy egyénileg.

3. ábra. Az egymásra utalt játékos tevékenység szocializációs erővel bír⁶

A fejlesztés során kiemelt szerepe van a rendszerességnek, az utánzásnak, a gesztussal kísért, egyszerű verbális utasításnak, a zenének, a ritmusnak, a sok ismétlésnek.

2. Az enyhén értelmi fogyatékos gyermek óvodai nevelése

4. ábra. Integrált óvodai foglalkozás⁷

⁶ <http://www.rafeisk.hu/images/fej11.jpg> (2010. szeptember 12.)

⁷ <http://www.antennamagazin.hu/2005-03/egyutt.html>(2010. szeptember 12.)

Az enyhén értelmi fogyatékos gyermek fejlesztésében meghatározó a nem fogyatékos óvodás korúakkal történő együttnevelés. A spontán tanulást, a társakkal való együttműködést, a kommunikáció fejlődését segítik azok az élmények, tapasztalatok és minták, amelyeket a gyermek a kortárs csoportban megél.

Külön óvodai csoport létesítése kizárólag az 5. életévét betöltött – óvodai nevelésre kötelezett – és a komplex – gyógypedagógiai, pedagógiai, pszichológiai és orvosi – vizsgálat diagnózisa alapján egyértelműen az enyhe értelmi fogyatékos övezetbe sorolt gyermekek számára abban az esetben lehet szakmailag indokolt, ha az iskolába lépéshez szükséges fejlettséget a gyermek vélhetően csak a speciális nevelés keretében biztosított, intenzív gyógypedagógiai fejlesztés mellett éri el.

Amennyiben a gyermeknek speciális fejlesztési igénye van, a többségi óvodában megfelelő végzettségű gyógypedagógus irányításával, az óvodai foglalkozásokba illesztve meg kell kapnia a speciális fejlesztést. Előfordul, hogy a gyermek iskolai felkészüléséhez nem elegendő a csoportban végzett fejlesztés, ekkor egyéni foglalkozás, vagy kiscsoportos játékos fejlesztés keretében történik az elmaradást mutató területek speciális fejlesztése.

TANKÖTELES KORBAN, A NEVELÉS, OKTATÁS, FEJLESZTÉS SORÁN ALKALMAZOTT ELJÁRÁSOK

3. A súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő oktatása⁸

A tanulás és tanítás kezdeti lépéseinek a tanulók legalapvetőbb szintű – akár vegetatív, a fizikai állapotváltozás legelemibb szintjén zajló – megnyilvánulásainak értelmes közlésként való felfogása és értelmezése a fejlesztés alapja. Az interakció és a kommunikáció teszi lehetővé a szociális kapcsolatokat, a kommunikatív viszony emberhez méltó alakulását, hozzájárul a csoportban történő nevelés megvalósításához, és segít a tanuláshoz szükséges motiváció kialakulásában és fenntartásában.

Ennek eljárásai:

- A tanuló és a gyógypedagógus (fejlesztő szakember) közti partneri kapcsolat fokozatos kialakítása
- Következetes együttműködés
- Kommunikációs lehetőségeik kipuhatolása, feltárása és kiaknázása
- Hétköznapi cselekvésekre alapozottság
- A tanulás része és színtere az alapszükségeik kielégítése is

⁸ 3. számú melléklet a 2/2005. (III. 1.) OM rendelethez A Súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő oktatásának irányelve

A mindennapos tevékenységek, a fejlesztés alapját képező és az azt átfonó kommunikáció gyakorlása úgy eredményes, ha következetesek és egységesek az elvárások. Az egységes elvárások a tanulók számára könnyebben követhetők és biztonságérzetüket is növeli.

Egyénileg történik a képességek, szükségletek és igények felmérése, a fejlesztési folyamat megtervezése, megvalósítása és értékelése. A pedagógiai tevékenység kiindulási, vonatkoztatási, összehasonlítási és ellenőrzési pontját a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanuló személyisége jelenti. A fejlesztés figyelembe veszi a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanuló élethelyzetét, a múltbeli tapasztalatokat, élményeket, a jelen állapotot és az érintettre váró jövőt: a múltat építve a jelenben a jövőre készít fel. Nem csupán az aktív fejlesztés és képzés számít nevelésnek, idesorolhatók a részvétel, az átélés, a befogadás, az élmény pedagógiai hatásai is.

A csoportban differenciáltan zajlik a feladatok gyakorlati megvalósítása. Lehetőséget kínálnak erre a kreatív, a zeneterápiás, a játék-foglalkozások, a közös étkezések, kirándulások, szabadidős és más programok, melyek során a fogyatékos tanulók olyan ismereteket szereznek, képességeket és készségeket sajátítanak el, olyan élményekhez és tapasztalatokhoz jutnak, amelyeknek a szociális kapcsolatok fejlődésére is hatásuk van.

A súlyosan és halmozottan fogyatékos gyermekek sajátos nevelési és terápiás szükségleteiből, igényeiből adódóan nem lehet a nevelést és oktatást sem a tananyag struktúrája, sem tér- és időbeli elrendezése szempontjából egységesen kialakított szerkezetbe rendezni. A differenciált tervezőmunka ezért a nevelés-oktatás fontos elemét képezi. A pedagógiai munka szakaszolása a gyógypedagógiai tevékenység tartalmi kínálatának életkori sajátosságokhoz alkalmazkodó strukturálását, valamint koncentrikus bővítését jelenti, mindenkor szem előtt tartva a gyermek, tanuló adottságait, képességeit, sajátos nevelési igényét.

4. A középsúlyos értelmi fogyatékos – értelmileg akadályozott – tanulók iskolai nevelése, oktatása, fejlesztése⁹

A tanulók eredményes fejlesztése – együttműködve a szülői házzal – folyamatos, egymásra épülő gyógypedagógiai tevékenységet igényel. A nevelésnek elsődlegesen a kommunikációs és szocializációs képességek, a pszichés funkciók fejlesztését és a mozgásállapot javítását kell biztosítani. A sikeres tanítás-tanulás feltétele a jól átlátható, tagolt és ösztönző tanulási környezet, a kis lépésekben történő haladás, a gyakori ismétlés.

⁹ 2. számú melléklet a 2/2005. (III. 1.) OM rendelethez A Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve

Optimális fejlesztést csak az egész életre szóló védő-irányító, de az önálló személyiséget is kibontakoztató nevelés biztosíthat, amely arra törekszik, hogy a tanulók képességeik maximumát ériék el.

5. ábra. Zeneterápia¹⁰

A gyógypedagógiai nevelésnek támaszkodnia kell a tanulók meglévő képességeire, pozitív tulajdonságaikra és érzelmi kötődéseik gazdagságára. Ezek folyamatos fejlesztése, aktivizálása valamennyi nevelési helyzetben az alábbiak figyelembevételével történik:

- Az ismeretszerzés, a feldolgozás és alkalmazás során vezetésre, segítségre, folyamatos irányításra van szükség
- A tanulók fogékonyabbak a szenzorikus és mozgásos közlések befogadására, ezért a fejlesztés eredményesebb szemléletes képi rávezetéssel, cselekvésbe ágyazott ismeretszerzéssel
- Az ismeretszerzés tervezésénél számolni kell a tanulók rövid idejű odafordulásával és tevékenységi kedvével, a figyelemkoncentráció zavarával, a verbális tanulás nehezítettségével, az alacsony motiváltsággal
- A tanulási tempó, a bevésés jelentős változása, a tanulási helyzetekhez való kötődés, a bizonytalan megőrzés, a pontatlan felidézés igényli a fejlesztés idejének növelését, a fokozott mennyiségű és eltérő helyzetekben végzett gyakorlást
- A fejlesztés, nevelés során folyamatosan szem előtt kell tartani a szociális képességek területén jelentkező akadályozottságok (pl. a normakövetés képességének zavara, a kooperatív készségek és az önfegyelem hiánya, a kommunikációs zavarok, a kritikátlanság) korrekcióját.
- A fejlesztést nehezítő külső tényezők (hospitalizáció, nem elfogadó szülői magatartás, a diszharmonikus személyiségfejlődés következményeként fellépő magatartászavar stb.) esetén különös hangsúlyt kell helyezni az egyéni megsegítésre.

¹⁰ <http://www.koraifejlesztzo.hu/images/user/image20071108-162358-th.jpg>(2010. szeptember 12.)

- Az értelmi fogyatékosokhoz társuló egyéb fogyatékoságok, betegségek (pl. érzékszervek működési zavarai, mozgászavar, epilepszia, autisztikus magatartás) befolyásolják az egész személyiség fejlődését, ezért fejlesztését is.

6. ábra. Értelmileg akadályozott tanulók iskolai foglalkozása¹¹

- A nagymértékű egyéni különbségek miatt a tanulócsoportok összetétele rendkívül heterogén lehet. Ez a tanulók képességeihez igazodó egyéni fejlesztési programok, pedagógiai többlétszolgáltatások (habilitációs, rehabilitációs foglalkozások, gyógytorna, logopédia, különféle terápiák) biztosítását teszi szükségessé. A pedagógiai folyamat során tág teret kap a hátrányok leküzdése, az egyéni bánásmód.

7. ábra. Játékos mozgásfejlesztés¹²

¹¹ <http://www.fn.hu/cikk/00220000/222570/6.jpg>

¹² http://www.oefi.hu/2_DSC08845.jpg (2010. szeptember 12.)

A személyiség alakítására a játék van a legnagyobb hatással. Nevelő, fejlesztő hatása a tanulás és a munka tevékenységébe is beágyazódik. Ezért fontos az alkalmazása a képzés minden területén. A képzés során a tanulók egyéni képességeihez igazodva kell elsajátítani minden olyan tevékenységet, amellyel az iskolai oktatás befejeződése után találkozhatnak. A nevelés-oktatás során alkalmazni kell minden olyan segédeszközt, amelyet a tanuló használni képes, figyelemmel kell lenni a gyógyászati segédeszközök használatának megtanítására, az igénybevétel folyamatosságára, a balesetvédelemre és a biztonságra.

A szakképzési évfolyamokon a cél olyan ismeretek és készségek elsajátítása, amelyek elősegítik, hogy a tanulók az iskoláskort követően önmagukat minél jobban el tudják látni, környezetükben képesek legyenek tájékozódni és tevékenykedni, képességeikhez mértén munkavállalóvá válni.

5. Az enyhén értelmi fogyatékos – tanulásban akadályozott – tanulók iskolai nevelése, oktatása, fejlesztése¹³

Kiegészítő anyag

A többségi intézményekben megvalósuló (integrált) nevelés, oktatás¹⁴

Az UNESCO 1994-ben rögzített salamancai ajánlása szerinti alapelv: „az iskolák minden gyermeket befogadjanak, függetlenül a testi, értelmi, szociális, érzelmi, nyelvi vagy egyéb állapotuktól: beleértve a fogyatékos és a tehetséges gyermekeket, az utcagyerekeket és kiskorú foglalkoztatottakat, a nomád körülmények között élő, a nyelvi, etnikai vagy kulturális kisebbséghez tartozó gyermekeket, és más hátrányos helyzetű vagy peremterületeken élő csoportok gyermekeit.”¹⁵

¹³ 2. számú melléklet a 2/2005. (III. 1.) OM rendelethez A Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve

¹⁴ Adonyiné Gábori Mária A sajátos nevelési igényű gyermek integrált/inklúzív nevelése, forrás: In: Tananyagok a pedagógia szakos alapképzéshez Szerkesztette: Bárdossy Ildikó – Forray R. Katalin – Kéri Katalin PTE BTK Neveléstudományi Intézet HEFOP 3.3.1-P.-2004-09-0134/1.0 jelű projekt Pécs, 2006. május 31. (http://nti.btk.pte.hu/dogitamas/BHF_FILES/html/28Keri/html/hefop09.htm(2010. szeptember 12.)

¹⁵ Salamanca Statement on Principles, Policy and Practice in Special Needs Educations UNESCO 1994, 3

Az oktatáspolitikai számára a salamancai ajánlás azt tartalmazza, hogy „az inkluzív nevelés olyan megközelítésmód, mely arra ad választ, hogy hogyan lehet az oktatási rendszereket átalakítani annak érdekében, hogy kezelni tudják a tanulók közötti különbségeket.”¹⁶

Az integrált nevelés megvalósítása hazánkban is oktatáspolitikai célkitűzés, sajnos a megvalósításához eddig nem rendeltek kellő forrásokat, inkább csak követelményeket, amelyek korrekt ellenőrzése nem valósult meg. Az inkluzív nevelés megkövetelne az oktatás szereplőitől – és ebbe beleértendő a diákok és a szülők is – egy befogadó/elfogadó/segítő attitűdöt, amely egyenlőre kevés számú szereplőt érintett meg, valamint a pedagógusoktól változatos és rugalmas módszertani kultúrát, amellyel csak kevés pedagógus van felvértezve.

A magyar többségi iskolákban elsősorban csak enyhe, ritkán középsúlyos fogyatékos tanulókat nevelnek, oktatnak integrálva, gyakran a személyi, tárgyi és szabályozási feltételek sem felelnek meg az Irányelvekben és a Köznevelési törvényben megfogalmazott követelményeknek. Ugyanakkor néhány iskolában szép példáját találjuk a valódi inkluzív nevelés megvalósításának.¹⁷

Az enyhe értelmi fogyatékos – tanulásban akadályozott – tanulók neveléséhez szükséges feltételek:

- A fogyatékoság típusának és súlyosságának megfelelő gyógypedagógiai tanár/terapeuta foglalkoztatása
- Speciális tanterv, tankönyv és más segédletek
- A szakértői és rehabilitációs bizottság által meghatározott szakmai szolgáltatások biztosítása.

1–4 évfolyam: Ebben a szakaszban a tanuláshoz nélkülözhetetlen pszichés funkciók fejlesztésére helyeződik a hangsúly. A tanulók között meglévő eltérések differenciált eljárások, tartalmak és oktatásszervezési megoldások, terápiák alkalmazását teszik szükségessé. A képességfejlesztésben hangsúlyos szerepük van a közvetlen érzéki tapasztalatoknak, a tárgyi cselekvéses megismerésnek, a céltudatosan kiválasztott tevékenységnek. A tanuló fejlesztésének hosszú folyamatában az aktuális igényeknek megfelelően kell módosulnia a pedagógiai folyamat korrekciós, kompenzáló jellegének. E két szakaszban nagyobb hangsúlyt kap a tanulási, magatartási és viselkedési szokások következetes kialakítása és megerősítése.

¹⁶ Overcoming Exclusion through inclusive Approaches in Education. A challenge and a vision. Conceptual Paper for the Education Sector, UNESCO 2001, 8

¹⁷ Pl.: Deák–Diák Általános Iskola, Gyermek Háza: a honlapjukon bővebb tájékozódásra van lehetőség

5–8. évfolyam: Ebben a szakaszban a tanulók fejlesztése elsődlegesen a megismerési módszerek további fejlesztésére, a szemléletes képi gondolkodás nyomán kialakuló képzetekre, ismeretekre, az elsajátított tanulási szokásokra épül. Hangsúlyosabbá válik az önálló tanulási tevékenység. A tanítás–tanulás folyamatában előtérbe kerül a verbális szint, de a tanulók fejlettségének megfelelően, differenciált módon jelen van a manipulációs és a képi szint is.

9–10. évfolyam: A cél elsősorban az ismeretek megerősítése, szintetizálása, a tudáselemek rendszerbe illesztése, alkalmazása, a pályaorientáció, az önálló életvezetési technikák tudatos gyakorlása. A tanulók eltérő képességprofilja, iskolai életének különbözősége, egyéni fejleszthetőségi prognózisa esetén is kiemelt cél, hogy a tanulók a speciális szakiskola, – vagy az integrált keretek között történő – nevelés, oktatás során elsajátítsák azokat az ismereteket és készségeket, amelyek az önálló életvitelhez, a munkaerőpiacra történő belépéshez és megmaradáshoz elengedhetetlenül szükségesek.

A speciális szakiskola szakképző évfolyamain szakmai vizsgára történő felkészítés, vagy az életkezdéshez való felkészülést, a munkába állást lehetővé tevő egyszerű betanulást igénylő munkafolyamatok elsajátítását nyújtó képzés folyik. Az államilag elismert, az Országos Képzési Jegyzékben (OKJ) szereplő szakképesítésekre való felkészítés esetén a szakképzési évfolyamok száma az OKJ-ben megjelölt képzési idő, illetve – a közoktatásról szóló törvényben biztosított lehetőség alapján – a sajátos nevelési igény típusához igazodó nyújtott képzési idő szerint történik. Az egyszerű betanulást igénylő munkafolyamatok elsajátítását nyújtó képzés esetében a szakképzési évfolyamok száma kettő: a 11. és a 12. évfolyam.

- A szakképzési évfolyamokon is kiemelt szerepet kap a tanulók adottságaihoz igazodó készség- és képességfejlesztés, a komplex személyiségfejlesztés. A nevelés, oktatás célja:
- A korábban kialakult tudásbeli és szociális hátrányok felszámolása,
- A tanuláshoz, szakmatanuláshoz szükséges motiváció megteremtése, erősítése,
- A szakmai vizsgára való felkészítés,
- Munkavégzésre való szocializálás, munkavállalói magatartás kialakítása, a tanulók élettervezésének elősegítése, önálló életvezetés megalapozása.

MIT JELENTENEK AZ ÉRTELMI FOGYATÉKOS GYERMEKEK, TANULÓK ESETÉBEN ALKALMAZOTT SPECIÁLIS ELJÁRÁSOK?

A tananyag előző részeiben sok minden kiderült a fogyatékos csoport fejlesztéséről, de célszerű összefoglalni, hogy a fejlesztő, nevelő, oktató tevékenységben melyek azok a speciális eljárások, amelyekre minden tevékenység során tekintettel kell lenni:

- Az egyéni sajátosságok figyelembe vétele
- A személyes differenciálásra épülő feladatok adása
- A legközelebbi fejlődési zóna figyelembe vétele
- A konkrét szemléltetés, eszközhasználat biztosítása, tanítása

8. ábra. A konkrét szemléltetés fontossága¹⁸

- A nagyon kis lépésekben és nagyon sok ismétléssel történő haladás
- A motiváció felkeltése és fenntartása feladathelyzetben a személyiség fejlettségéhez igazodó motivátorokkal
- Az önbizalom megerősítése a feladatok során
- Az állandó pozitív visszajelzés
- Következetesség minden területen
- Egyszerű, tömör, egyértelmű utasítások adása

Minden fejlesztés végső célja a különböző szinteken a lehető legnagyobb mértékű önkiszolgálásra, a lehetséges szintű önálló életvitelre való felkészítés, valamint közösségi életre való alkalmassá tétel a kommunikáció és a szocializáció fejlesztésén keresztül.

¹⁸ <http://www.estihirlap.hu/cikkepek/tablaalma.jpg>

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A tananyag elején egy szemléletformáló felhívással ismerkedhet meg, amely Önnek is segít eligazodni az értelmi fogyatékos emberek világában, másrészt az itt található ismeretek terjesztésével Ön is segíthet a szemléletformálásban, az elfogadóbb társadalmi attitűd fejlesztésében.

Meg fogja tapasztalni, hogy amennyiben ismerősei körében elterjed, hogy Ön ezt a hivatást választotta, sokan, sokféle kérdéssel fogják elhalmozni. Úgy látszik, az intézményhálózat még nem egészen ismert a lakosság körében, így valamennyien, akik ennek a hivatásnak a különböző színterein tevékenykedünk, informális információforrássá válunk a környezetünk számára. Nagyon fontos, hogy a kompetenciahatárokat betartsuk, de mindig tudjunk egy lehetőséget, ahová irányítva az érdeklődő a megfelelő választ, vagy ellátást megkaphatja.

A tananyag során láthatja, hogy a fejlesztés eljárásait milyen tényezők befolyásolják, melyek kapnak elsőbbséget, s mi a végső cél a különböző fejlődési kilátások szerint.

A fogyatékos gyermekek fejlesztéséhez mindig pozitív attitűddel közelítünk: hisszük, hogy a legtöbbet vagyunk képesek kihozni egymásból: hiszen minden eredményt a legszorosabb együttműködésben tudunk csak elérni. Tanulmányai és szakmai gyakorlata során többféle intézménytípussal ismerkedik meg: valószínűleg el tudja majd dönteni, milyen intézményben, milyen feladatot végezne szívesen: ezen a területen érdemes jobban elmélyedni. A befektetett energia később a sikerekben térül meg, amelyekre ezen a nem könnyű pályán bizony nagy szükségünk van!

A kiegészítő anyag kitekintést nyújt a fogyatékos gyermekek, tanulók nevelésének, oktatásának Európai Unió elveiről és rendelkezéseiről, valamint az integrált nevelés magyarországi megvalósításáról. A fejlesztő eljárások elvei és gyakorlata nem változnak attól, hogy szegregált vagy integrált csoportokban történik az ellátás, de a körülmények és szervezeti keretek minden intézményben változóak lehetnek.

Az önellenőrző feladatok a tanultak komplex átgondolását segítik és rögzítik, változatos helyzetekben könnyebben előhívhatóvá teszik az ismereteket.

A tananyag alapos megértése céljából javaslom, készítsen ismeretlen szavak szótárát, amely folyamatosan fejleszthető!

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Egy kisgyermek a korai fejlesztő központ diagnózisa alapján a középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekek csoportjába tartozik. Sorolja fel az intézményeket, amelyek nagy valószínűséggel a gyermek fejlesztésében részt vesznek felnőtt koráig. Válaszait írja a kijelölt helyre!

2. feladat

Egy kisgyermek a korai fejlesztő központ diagnózisa alapján a középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekek csoportjába tartozik, speciális óvodába jár. Sorolja fel, mely körülményeket kell figyelembe venni a fejlesztések tervezésénél! Válaszait írja a kijelölt helyre!

3. feladat

Egy kisgyermek a Tanulási Képességet Vizsgáló és Rehabilitációs Bizottság szakvéleménye alapján az enyhe értelmi fogyatékos gyermekek csoportjába tartozik, eddig többségi óvodába járt, ahol megfelelő fejlesztést kapott, szépen fejlődött, de az IQ-ja a szakvélemény alapján 65. Milyen fejlesztési eljárásokat tartana szükségesnek az iskola 1-4. évfolyamán?

MUNDTANANYAG

4. feladat

Súlyosan - halmozottan - fogyatékos gyermekeknél mely fejlesztési eljárások alkalmazhatók? Válaszát írja a kijelölt helyre!

MUNDTANANYAG

5. feladat

Készítse el az ismeretlen szavak szótárát. A meghatározásokat keresse meg szakkönyvekben, vagy használja az Internetet!

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A kórházban: neonatológus, gyermek neurológus, itthon: védőnő, gyermekorvos, kisgyermekkorban szakértői bizottság, korai fejlesztő központok segíthetnek.

2. feladat

Az ellátottak köre, hozzáférhető szolgáltatások, szervezeti keretek.

1. feladat

- Tanulási Képességet Vizsgáló és Rehabilitációs Bizottság
- Középsúlyos óvodai csoport
- Értelmileg akadályozott tanulók általános iskolája
- Értelmileg akadályozott tanulók készségfejlesztő szakiskolája
- Védett munkahely, értelmi fogyatékosok napközi otthona családi nevelés esetén, gondozó otthon intézményes gondozás igénybe vétele során

2. feladat

- A fogyatékoság súlyossága és struktúrája
- Csatlakozó fogyatékoságok és betegségek
- Az életút előzményei
- A megmaradt ép/kevésbé sérült funkciók
- A korai fejlesztő intézmény javaslatai
- A gyermek sajátosságai...

3. feladat

Ebben a szakaszban a tanuláshoz nélkülözhetetlen pszichés funkciók fejlesztésére helyeződik a hangsúly. A tanulók között meglévő eltérések differenciált eljárások, tartalmak és oktatásszervezési megoldások, terápiák alkalmazását teszik szükségessé. A képességfejlesztésben hangsúlyos szerepük van a közvetlen érzéki tapasztalatoknak, a tárgyi cselekvéses megismerésnek, a céltudatosan kiválasztott tevékenységnek. A tanuló fejlesztésének hosszú folyamatában az aktuális igényeknek megfelelően kell módosulnia a pedagógiai folyamat korrekciós, kompenzáló jellegének. E két szakaszban nagyobb hangsúlyt kap a tanulási, magatartási és viselkedési szokások következetes kialakítása és megerősítése.

4. feladat

- A kommunikáció kialakítása
- A saját test érzékelésének megtanítása
- A testi szükségletek jelzésének fejlesztése
- Egyszerű tevékenységek megtanítása

5. feladat

- Ismeretlen szavak szótára

MUNKANYELV

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Közösségi Kapcsolat Alapítvány <http://www.freeweb.hu/down-up/fogyatekossag.php> (2010. szeptember 13.)

Sérült gyermekek korai ellátása Kereki Judit 2008.09.30. <http://koloknet.hu/?339-srlt-gyermekek-korai-elltsa> (2010. szeptember 13.)

1. számú melléklet a 2/2005. (III. 1.) OM rendelethez A fogyatékos gyermekek óvodai neveléséhez

3. számú melléklet a 2/2005. (III. 1.) OM rendelethez A Súlyos és halmozottan fogyatékos tanulók fejlesztő oktatásának irányelve

2. számú melléklet a 2/2005. (III. 1.) OM rendelethez A Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve

Adonyiné Gábori Mária: A sajátos nevelési igényű gyermek integrált/inklúzív nevelése, forrás: In: Tananyagok a pedagógia szakos alapképzéshez Szerkesztette: Bárdossy Ildikó – Forray R. Katalin – Kéri Katalin PTE BTK Neveléstudományi Intézet HEFOP 3.3.1-P.-2004-09-0134/1.0 jelű projekt Pécs, 2006. május 31. (http://nti.btk.pte.hu/dogitamas/BHF_FILES/html/28Keri/html/hefop09.htm) (2010. szeptember 12.)

AJÁNLOTT IRODALOM

Gordosné Dr. Szabó Anna: Bevezetés a gyógypedagógiába, Nemzeti Tankönyvkiadó 1995. (<http://5letelek.multiply.com/journal/item/4/4>) (2010. szeptember 13.)

A(z) 1284-06 modul 007-es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 140 01 0000 00 00	Gyógypedagógiai asszisztens
52 140 01 0000 00 00	Pedagógiai asszisztens

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
20 óra

MUNKANYELV

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató